

”Hur skulle det vara, om du inte förstod vad folk runt omkring dig säger? Hur skulle det vara, om du inte förstår det du ser, för att du inte har ett namn på det. Hur skulle det vara, om du inne i hjärnan vill något, men du kan inte förmedla det så att det blir uppfattat av andra människor?” – Iréne Johansson, från filmen ”Löftadalen 2007, språkläger vecka 28”.

Sommar skola – språkträning, enligt Karlstadmodellen

Som ni vet har vi nyligen kommit hem från ”Sommarskolan” i Forshaga där jag, Melvin, Liz och Christin fick möjlighet att delta. Vi känner alla att det har gett oss vidgade vyer och nyvunnen kunskap. Tänkte ge mig på ett försök att förmedla lite av allt det som Sommarskolan i Forshaga har berikat mig med - större insikt, ny energi, nytt hopp, ny kunskap, nya mål mm. Mycket som i sig är självklart, är ändå viktigt att få tid och möjlighet till att få reflektera över.

Varje individ har rätt till delaktighet och att med gott mod kommunicera med omvärlden – på sina egna villkor. Alla har rätt till ett bemötande av respekt och tilltro. Samhället är nog med att välkomna en mångfald och visa öppenhet gentemot alla – men ibland kan man fråga sig på vems villkor?

Från klockan 8.15 till 17.00 befann vi oss (17 ds-barn med tillhörande familjemedlemmar och personal – totalt ca 90 personer) på Forshaga Akademin under fyra dagar. Otroligt intensivt, men effektivt!

Karlstadmodellen är en tankemodell om relationen mellan språk, individ och samhälle. Den har varit under utveckling sedan slutet av 1970-talet under ledning av Iréne Johansson och i samverkan med föräldrar, personal och forskare. Modellen är inte begränsad till diagnos eller ålder.

Utifrån de etiska, filosofiska, språkteoretiska och pedagogiska överväganden som utmärker Karlstadmodellen har en språkträningsmodell vuxit fram. Bärande pedagogiska begrepp är familjefokus, partnerskap, struktur, tydliggörande, steget-före och språkträning i vardagen. Den yttersta målsättningen är autonomi för individen, d v s självständighet och självbestämmande.

Grundtanken i pedagogiken i Karlstadmodellen vilar i synen på människan. Varje född människa är ett subjekt. Inne i varje människa finns något, vi kan kalla det själen, som gör att eftersom jag är människa är jag kreativ, jag är beredd till handling och orienterar mig utåt världen. Jag längtar efter utveckling.

Funktionshindret kan i sig ses som ett hinder. Men desto större är hindret som utgörs av oss andra som inte förstår hur vi på bästa sätt bemöter, i det här fallet, barnet. Det är i mötet mellan två subjekt som utveckling sker, både för barnet och för den vuxne. Själen lyfter! (Därför kommer symbolen för Karlstadmodellen.) När jag som subjekt möter barnet som subjekt, uppstår det kanske något som lockar barnet att lyfta själv, driva sin utveckling. Jag ger barnet förutsättningar för barnet att lära sig. Man kan inte lära någon annan något, barnet lär sig själv!

De fyra förgående styckena är hämtade, och tolkade av mig, från www.karlstadmodellen.se, samt filmen "Löftadalen 2007, språkläger vecka 28".

Nyinläring samt generalisering, enligt Karlstadmodellen

I den så kallade "nyinläringen" tar man fasta på familjens och barnets intressen, strukturerar upp en tydliggörande träningsituation kring det som ska tränas, nivån ligger över vad barnet klarar idag, d v s steget-före, och den eller de ansvariga utför tillsammans med barnet träningen under en kort tid. Därefter infaller "generaliseringen", d v s då vi tar ut språkträningen i vardagen. Den här träningen pågår hela tiden och med vem som helst, men naturligtvis är det lättare om man har kunskap om var barnet befinner sig i sin språkutveckling och vad barnet har arbetat med i sin "nyinläring". Det är till stor del här vårt nätverk för Melvin kommer in och gör en mycket viktig insats för Melvins språkutveckling.

Så här såg dagarna på skolan ut

Varje dag började med en föreläsning av forskaren och professorn, samt grundaren till Karlstadmodellen, Iréne Johansson. Morgonföreläsningen hade varje dag temat "värdegrund" med olika infallsvinklar. Därefter följde tre workshops på vardera en timme. Här satt vi i grupper och diskuterade olika saker, t ex "skolan", "ett gott liv", "nästa steg" mm. Nästa föreläsning av Iréne låg direkt efter lunch och handlade då om dagens språkliga tema, i ordningen: lexikon, grammatik, fonologi och pragmatik. Det var dessa bitar av språket som logopederna koncentrerade sig på vid våra sessioner. Med Melvin som huvudperson hade vi under en timmes tid varje dag en session tillsammans med en logoped. Efter den andra föreläsningen följde en workshop som varje dag handlade om TAKK, d v s lite träning och diskussion kring vårt tecknande. Sedan följde en timme då det fanns möjlighet att sätta sig med barnet och testa nytt träningsmaterial, och då fanns det alltid någon att rådfråga om man undrade något angående materialet eller träningsituationen. Under hela dagarna fanns

tillgång till en materialverkstad där erfaren och utbildad personal fanns tillgänglig samt ett enormt utbud av material som används i Karlstadmodellen. Hit gick vi med vårt dagliga ”recept” från logopeden för att få hjälp med det nya materialet som vi skulle tillverka. Mängder att färglägga, laminera och klippa återstår fortfarande, trots att vi arbetade ihärdigt även på kvällarna efter avslutad skoldag. Vem som helst förstår att föreläsningarna och workshopsen inte är avsedda för barnen och framför allt inte roliga för dem att delta i. Detta innebar att en av oss vuxna hela tiden var tvungen att vara tillsammans med Melvin, och missade då föreläsning eller workshop. Detta skiftades vi om med och försökte få det att passa så att alla fick de bitar som de var mest intresserade av. Logopedsessionerna som låg vid olika tider varje dag, resulterade också i att vi missade vissa delar. På skolan fanns tillgång till sagoläsning samt sångstund (givetvis med tecken), ishockeyspel, datorer med spel – t ex Babblarna, tv med dvd (filmer och sånger med TAKK) mm. Dessutom var det ju möjligt att tillsammans med barnet sätta sig i materialverkstaden och tillverka lite material då även barnet kunde hjälpa till med att rita och måla. Dagligen avslutades sommarskolan med en utvärdering.

Logopedsessionerna

Melvin fick som sagt träffa en logoped en timme varje dag där vi tillsammans ”jobbade”, tittade på och diskuterade om på vilken nivå i den språkliga utvecklingen Melvin i nuläget befinner sig. Vi fick vägledning om vilket som är nästa steg och vilka övningar som lämpade sig för detta. För dem som är insatta i Karlstadmodellen så kan det vara värdefullt att få veta att han inom vissa delar befinner sig på ”Enkel grammatik” och inom andra på ”Utbyggd grammatik”. Eftersom logopeden använde samma slags ”lathund” som vår handledare till nätverket använde tänkte jag förklara lite mer vad de språkliga delarna betyder.

Första dagen handlade alltså om ”**lexikon**”. Här tittade vi närmre på Melvins ordförråd och på vilket sätt han behärskar ord och begrepp (förståelse-tecken-tal). Vi använde oss av den ordsammanställningen som Liz och jag gjort tillsammans. Vi tittade även på hans förmåga till kategorisering, d v s sortering av begrepp. För att ge Melvin en tankestruktur att arbeta efter när han stöter på nya ord och begrepp arbetar vi med begreppsplanscher där vi tittar och talar om både beskrivning av objektet och dess funktion. Det vi framförallt skulle arbeta vidare med under lexikon var läges- och riktingsprepositioner.

Andra dagen handlade om ”**grammatik**”. Melvin fick konstruera egna korta meningar på satsplattan med fyrkant-trekant-cirkel (substantiv-verb-substantiv) efter händelser som han lekte fram med pappersfigurer. Meningen kunde t ex vara ”Apan äter glass.”. Därefter fick han läsa meningarna med både tal och

tecken. Här skulle vi arbeta vidare med en ny satsplatta som har plats för en preposition också, där meningen kan utökas till ”Apan sitter **på** cykeln.”.

Tredje dagen handlade om ”**fonologi**”. Ett fonem är ett ljud, språkets minsta byggsten och när man arbetar med detta arbetar man med både perceptionen och produktionen. Melvin ska kunna höra skillnad på t ex /b/ och /d/ och även kunna producera ljudskillnaderna. Vi har ju länge arbetat med Babblarna där ”Bibbi” och ”Diddi” är två skilda figurer, och det är viktigt för betydelsen att både kunna höra skillnaden och att kunna uttrycka skillnaden i kommunikationen. I fonologin ska vi arbeta vidare med ”stavelsegubbar” som Melvin ska uttrycka var för sig för att senare kunna sätta ihop till ett tvåstavigt ord. Melvins nya gomplatta är för fonemet /l/ och då kan han träna på stavelsen /le/ för att sen sätta samman med /ka/ som han redan kan och ordet blir då ”leka”.

Sista dagen handlade om ”**pragmatik**” vilket inte går att göra något riktigt träningsmaterial till. Den träningen får man genom att hela tiden få vara med och ta del av kommunikation som förs runt en och även genom att själv vara delaktig i kommunikation. Pragmatik är hur man ska använda språket, när, till vem och hur man kan variera det. Man använder sitt språk olika beroende på situation och vem man kommunicerar med. Pragmatik måste läras aktivt i vardagen.

Varför det är så viktigt med TAKK (tecken)

Här ska jag försöka förklara vikten av att förstå, respektera och bemöta Melvin med TAKK, som faktiskt är hans första-språk. Detta är nog en av de viktigaste förståelserna som jag själv fick med mig hem. Logopedens uppmaning till oss var att vi ska teckna så mycket som möjligt till Melvin, även småorden och inte bara till Melvin i kommunikation som är riktad till honom, utan så fort Melvin är närvarande.

Den vardagliga kommunikationen som man för med Melvin i nuläget, har han inga problem att förstå genom enbart tal, alltså utan tecken. Men det är ändå tydligt att det går både bättre och snabbare för honom att förstå om man tecknar samtidigt som man talar.

Jag har tidigare vetat att Melvin alltid kommer att behöva sina tecken när han ska lära sig nya ord och begrepp. Vad jag inte riktigt tänkt på är att tecknandet är Melvins första språk och för att han ska lära sig god talad svenska måste han kunna god tecknad svenska. Precis samma resonemang som gäller vid ett annat hemspråk än svenska. Undersökningar har visat att när ett tecknande barn börjar tala, är det de ord som barnet kan teckna som kommer först. Inte så konstigt kanske, men ännu ett stöd för förståelsen att Melvin har rätt till en tecknande

miljö. För att utveckla sitt språk, meningsbyggnad mm måste han ha sina tecken som stöd och grund. Därför är det viktigt att han nu får tecken till även småorden. Barn lär sig väldigt mycket om språket genom att ”smyglära” när de lyssnar på andras kommunikation. Den möjligheten måste Melvin också få, och då står det ju klart att vi behöver teckna till varandra när Melvin är närvarande. De flesta av oss har säker råkat ut för situationer där några i närheten av oss talar ett främmande språk. Även om vi vet att det varken handlar om eller rör oss, så känns det konstigt, och man känner sig utanför. Så vill vi inte att Melvin ska känna sig.

Om vi slutar teckna nu, och nöjer oss med att Melvin förstår oss, kommer han troligtvis inte utveckla sitt språk så väldigt mycket mer, i alla fall inte i närheten av så mycket som han kan utvecklas med hjälp av TAKK. Talet blir kanske tydligare men inte språket. När han är 20 år och vill ha lite kaffe, säger han kanske ”Jag kaffe!”, istället för ”Jag skulle gärna vilja ha lite kaffe.”. Eller så säger han ”Jag gott kaffe.” istället för ”Jag skulle tycka det var gott med lite kaffe.” vid detta sistnämnda exempel kan det finnas en risk för att man tolkar det som ett påstående att Melvin tycker om kaffe, inte att han skulle vilja ha kaffe nu, och resultatet blir inte som Melvin hade tänkt sig.

Som en slutkläm på det här vill jag poängtera det, som även Iréne sa i en av slutföreläsningarna. *”Det du gör är gott nog!”* Allt detta arbete med Melvin måste bygga på frivillighet, inget påtvingat, då blir resultatet inte bra ändå. Och kan man inte teckna, så kan man kanske göra något annat som är bra på sitt sätt. Anledningen till att jag skriver hela den här förklaringen om vikten av att teckna är för att jag vill att ni, liksom jag, ska få en större förståelse för hur viktigt det verkligen är, och inte tycka det är konstigt när Per och jag kanske börjar teckna även i kommunikationen med er. Titta i ögonvrån, förmodligen finns Melvin i närheten då. Vi är inte där än, det är en tröskel för oss också att komma över, men förhoppningsvis med envishet och träning klarar vi också detta så småningom. De försöken vi gör resulterar tydligt i att Melvin blir ännu mer närvarande. Ett av mina försök som jag är mest nöjd med för tillfället är när jag började teckna till en psalm i kyrkan under en konfirmation. Plötsligt ”sjöng” Melvin också med i psalmen. Naturligtvis kunde jag inte alla tecken till psalmen, men jag gjorde så gott jag kunde och resultatet blev som önskat – större delaktighet för Melvin!

Tack för att ni tog er tid att läsa, hoppas att ni fick ut något av det.

Ha en fortsatt skön sommar allihop! /Anna